

Atwood: Velka ja vaurauden varjopuoli

JOONAS SÄNTTI

Velka ja vaurauden varjopuoli on ensimmäinen **Margaret Atwoodin** suomeksi käännettyistä esseekirjoista. Tämä on hieman harmillista, koska se ei ajankohtaisuudestaan huolimatta ole niistä kiinnostavimpia tai terävimpiä.

Atwood on jo 70-luvun vaihteesta lähtien kirjoittanut romaani -ja runotuotantonsa ohessa sekä tuhansia sivuja lyhyehköjä lehtikirjoituksia – näitä on koottu yhteisniteisiin kuten *Second Words* ja *Curious Pursuits* – että kirjamittaisia laajoja esseeteoksia.

Survival (1971) on edelleen luettu ja kiistelty tutkimus, jossa kanadalaisen kirjallisuuden historiaa luetaan muutaman valitun teeman läpi, varsinkin luontoaiheita korostaen. Luentoteksteihin perustuva *Strange Things* (1995) käsittelee yhtä terävästi pohjoisamerikkalaisen luonnon merkityksiä myyteissä ja kirjallisuudessa. Kirjoittajan erilaisia rooleja henkilökohtaisesti lähestyvä *Negotiating with the Dead* (2002) on täynnä hauskoja havaintoja Atwoodin lakoniseen kieleen tiiviisti paketoituina.

Kaikkia näitä tekstejä lukee mielellään useamman kerran. Sen sijaan tämä uusin esseekirja on mielestäni samaa sarjaa kuin Atwoodin viime vuosien romaaniutuotanto: nautittavaa ja kevyehköä, yleissivistävää iltalukemista, joka ei kuitenkaan haasta lukijaansa, ja jota ei kovin kärkkäästi selaile uudestaan.

Keskityn tässä *Velka ja vaurauden varjopuoli* -teoksen viimeiseen lukuun, jossa Atwood kirjoittaa velan käsitteestä ihmisen ja luonnon välillä. (Arvostelu koko teoksesta on ilmestynyt Särö 03/09 -lehdessä.)

Atwood on kahdessa viimeisimmässä romaanissaan, *Oryx ja Crake* sekä *The Year After the Flood* (2009) kuvitellut apokalypsia, johon sokea teknologiausko, geenimuokkaus ja luonnonvarojen riistokäyttö on johtamassa.

Velkakirjassa käsitelty luonnonvarojen ylikuluttaminen ja hyväksikäyttö liittyvät romaaniutuotannon teemoihin. Siinäkin hahmotellaan mahdollisia tulevaisuuksia sen jälkeen, kun luonto on perinyt ihmiskunnalta saatavansa takaisin. "Payback" eli "takaisinmaksu" odottaa nimittäin meitä kaikkia – suomennos ei tosin aivan onnistu välittämään alkukielisen otsakkeen elokuvajulistemaista iskevyyttä. Romaaneissahan lunastuksen keinona toimii "vedetön tulva", äkisti syttyvä tappajavirus, jolta säästyy vain muutama seuraavan ihmispolven aatami ja eeva sekä laboratoriossa muokattu uusi ihmislaji.

"Takaisinmaksussa" Atwood luo päivitetyin 2000-luvun version Dickensin klassisesta saiturihahmosta, herra Scroogesta. Dickensin joulun henkeä taikovassa tekstissä ahneesta ja itsekeskeisestä yrmystä tulee avokätinen lahjoittaja ja maailmanparantaja, tai kuten Atwood nimittää, Kevyt-Scrooge. Meidän aikaamme Scrooge-Nouveau "koska kun markkinoille

tuodaan korkeatasoinen laatutuote, sille voi mainiosti antaa hieman ranskalaiselta kalskah-tavan nimen” (201). Scrooge-Nouveau on yritysjohtaja, joka harrastaa nuorennusleikkauksia, metsästystä, uhanalaisten eläinten syömistä, ja siinä sivussa ihmisten myrkyttämistä “kustannushyötyanalyysin valitettavana mutta väistämättömänä sivuvaikutuksena” (202).

Atwood ei usko, että tällainen ihminen olisi yksinkertaisesti pahanilkinen, vaan ympäris-tönsä arvojen uhri, joka todella uskoo olevansa kaiken “velkaa itselleen”, eikä mitään toi-sille. Niinpä hänellekin täytyy antaa uusi mahdollisuus. Kolme henkiolentoa saapuu esit-telemään Scrooge-Nouveaulle ihmisen muokkaaman maan tilaa ennen, nykyään ja tulevai-suudessa.

“Menneen Maan päivän henki” on vihreäasuinen nuori neitonen “suoraan luomusampoo-mainoksesta”. Tässä Atwood kirjoittaa humoristisesti uudelleen paitsi Dickensiä, myös kes-kiaikaista näkyrunoutta, jossa luonnon personifikaatiot olivat usein naispuolisia. Tällä ker-taa Henki luennoi kunnioituksen puutteesta luontoa ja eläimiä kohtaan 2000-lukulaisen ekosofian hengessä. Ihminen ei enää tunnusta velkaansa maalle, johon suhtautuu vain hyö-dynnettävänä resurssina. Luonnonhenget kuten kristinuskon Jumalakin on ajat sitten kor-vattu “itsekorjautuvilla” markkinavoimilla.

Henki näyttää Scroogelle esimerkiksi keskiajan ruttoepidemian kauhut osoittaakseen, et-tä luonnolla on omat “kustannushyötyanalyysinsä”. Liian runsaslukuisiksi tai ekosystee-min kannalta tuhoisaksi käyvä ihmiskunta harvennetaan tehokkaasti kulkutaudin avulla. 1840-luvun Irlannissa perunaruton aiheuttama nälänhätä varoittaa “yksipuolisen viljelyn vaaroista”, mikä koskee yhtä lailla nykyhetkeä.

Nykyisen Maan päivän henki johdattaa Scroogen todistamaan liikakalastuksen merenpoh-jaan jättämää tyhjyyttä, Amazonin sademetsien hakkauttamista ja Etelänapamantereen jäi-den sulamista.

“Takaisinmaksua” käsittelevä luku onkin melko suoraa saarnausta, joka yrittää naamioida luonteensa Atwoodille tyypillisillä lakonisilla välihuomautuksilla ja metafiktiivisillä vit-seillä. Kun muistelee, miten monimielisesti Atwood on ihmisen ja luonnon suhdetta var-hemmassa tuotannossaan käsitellyt, on vaikeaa innostua näistä sinänsä pätevistä varoituk-sista, jotka voi lukea perusteellisemmin esitettynä niin monesta muustakin teoksesta.

Ikävintä on kuitenkin se, että Atwood sallii itsensä kirjoittaa huonosti. Mitä voi sanoa täl-laisesta kliseekimpusta:

“Jou Scrooge-beibi”, mies sanoo kuin Länsirannikolla ikään. “Minä olen nykyisen Maan päivän henki. Mutta voit kutsua minua Isoksi MPHooksiksi.” Hänellä on pyöräilykypärä ja hamppu-T-paita, jossa lukee Halaa mun puuta. Yhdessä kädessä hänellä on kestokauppa-kassi, joka on tehty kierrätetyistä muovisista limupulloista, ja toisessa kädessä kahvimuki, jossa lukee Laululintuystävällistä varjossa kasvatettua Reilun kaupan torjunta-aineetonta luomua. (219.)

Atwood haluaa ehkä todistaa, että osaa maailmankatsomuksestaan huolimatta naureskella ekoihmisen stereotyyppille. Harmi vain, että lukijaa ei naurata.

Tulevan Maan päivän henki on puolestaan torakka, koska “joissakin keskipitkän aikavälin

tulevaisuuksissa ihmiskunta on kuollut sukupuuttoon” (226). Hän esittelee kaksi mahdollista tulevaisuutta: vähemmän todennäköisessä eli onnellisessa vaihtoehdossa niin ydinvoima kuin roskaruokakin kuuluvat historiaan; ilmaston lämpeneminen ja väestönkasvu on saatu yhteistoimin hallintaan. Muutosten taustalla on esimerkiksi köyhien maiden valtionvelan unohtaminen ja kampanja, jossa ”ihmiset lainasivat hallituksilleen rahaa ympäristön parannusten rahoittamiseksi”.

Toisessa tulevaisuudessa Scrooge yrittää turhaan vaihtaa rikkauksiaan koiranruokapurkkiin hyperinflaation jälkeisessä maailmassa, jossa kaikki yhteiskuntajärjestys on romahtanut. Kuten torakka toteaa, ”luonnon täydellisen tehokkaan teknologisen riiston lopputulos olisi eloton autioma...mutta kauan sitä ennen ihmiskunnalle koittaa takaisinmaksun aika” (231).

Luku – ja samalla koko teos – päättyy kuvaan heränneestä Scrooge-Nouveausta katsomassa ikkunastaan avautuvaa näköalaa. Maailma näyttää nyt epätodellisen hauraalta, kuin ”heijastukselta veden pinnassa”. Tällaiseen tilaan Atwood varmaankin toivoisi myös lukijansa johdattavan. Siihen tarkoitukseen ”Takaisinmaksu” on kuitenkin liian lyhyt, kiiruhtava ja tutun kertaukselta kuulostava. Esimerkiksi pari kuukautta sitten ilmestynyt *The Year of the Flood* jättää fiktiivisen jännitystarinansa avulla paljon terävämmän muistijäljen, vaikka sekin ei tekijänsä parhaimpiin lukeudu.

Margaret Atwood: *Velka ja vaurauden varjopuoli* (Payback – Debt and the Shadow Side of Wealth). Suom. Petri Stenman. Like, 2009.